

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 109:3

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Ds. K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Drs J. van Andel, s-Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Boets, Grand Rapids; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Dr K. Fernhout, Vroeland; Prof. Dr F. W. Grosholde, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Koizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. R. Kuiper, s-Gravenhage; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Landheer, Amsterdam; Dr S. O. Los, s-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr J. Thijs, Meppel; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Dr D. H. Th. Vollenhoven, s-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielinga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, s-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Broestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goss
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling
Voor 4 Buitenland en Ned-Indië f7.50 per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Behoeftes aan Gezag III. — Uit de Schrift: Gedenk mijner... (Lucas 23:42). — Kerkelijk Leven: Synode-Indrukken IX. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Het bevolkingsvraagstuk I. — Opvoeding en Onderwijs: Een oude vraag: Bij de buren. — Literatuur en Kunst: Het tragische element in Strouvo's „De Oogst“. — Pop-Wet. Schetsen: Prof. Buytendijk over de leiding in de Geref. Kerken. — Zending en Evangelisatie: Een en ander III. — Voorzichth. — Stemmen uit onze Kerken. — Boekbespreking. — De Synode van Assen: Het Rapport der Dogmatisch-Kangetische Commissie (Slot). — Kerknieuws.

BEHOEFTE AAN GEZAG.

III.

Wat in de ziel van den modernen mensch weer zekere behoefte aan gezag begint wakker te worden, is merkbaar uit meer dan een verschijnsel. Ik zou hier onder anderen kunnen wijzen op den suggestieven invloed, die er uitgaat van een figuur als Mussolini. Er is iets fascinerends in het fascisme. Napoleon is een klassiek bewijs ervan, hoe een volk na een tijd van anarchie ten laatste weer gaat hunkeren naar een vaste hand, die het regeert. Wie let op de machteloosheid van landen als Engeland, Duitsland en Frankrijk tegenover de groote vraagstukken, waarvoor de wereld zich geplaatst ziet, slaakt onwillekeurig wel eens de verzuchting, dat er een man mocht opstaan, die orde in den chaos bracht en die, om het maar heel eenvoudig te zeggen, van opschieten wist.

Men versta mij wel: ik voer hier geen pleidooi voor de beginselen van het fascisme, dat de bron van het gezag niet zoekt in de soevereiniteit van God, maar gegrond is op louter menselijke willekeur. Ik bedoel slechts er de aandacht op te vestigen als een bewijs, hoe de autoriteitsgedachte in sonamige kringen, zij het dan ook noodgedwongen, weer veld wint.

Eenigszins op dezelfde lijn ligt trouwens meer dan één overgang uit het Protestantisme tot de Roomsche kerk. Wij moeten voorzichtig zijn met aan dergelijke „bekeerungen“ al te groote betekenis te hechten alsof zij symptomen waren van een wijd vertakte beweging in de richting van Rome. Meestal is zulk een overgang resultaat van een samenwerking van factoren en omstandigheden. Maar toch geeft een terugkeer tot het pangsdom als b.v. van Frederik van Eeden te denken. Het is een opmerkelijk teeken des tijds, dat een man als deze dichter-wijsgeer, die het moderne leven door en door kent en het tot op den bodem heeft gepeld, roekens- en peinzensmoede zijn toevlucht heeft gezocht in een kerkelijke gemeenschap, waar het blind geloof zich onvoorwaardelijk onderwerpt aan het „Roma locuta, causa finita“ en waar het gezag van den priester nagenoeg onbeperkt heerscht over het geweten van den leek. Er schuilt in het Roomsche systeem een fascistische tendenz en misschien is het wel mee hieruit te verklaren, dat het fascisme juist in Italië zoo gemakkelijker heeft kunnen wortel schieten.

Maar er zijn, behalve bovengenoemde, nog andere en zeker niet minder betekenisvolle aanduidingen, dat de behoefte aan gezag, bijzonder ook in meer geestelijk opzicht, veld wint. Ik denk hier aan klanken die den laatste tijd uit de Deutsche theologische wereld tot ons overwaaien en die niet onduidelijk schijnen te verstaan te geven, dat het van zichzelf oververzadigde subjectivisme nolens volens weer een steunpunt gaat zoeken in objectieve normen.

Dat een dergelijke geestesstemming zich ook binnen onze eigen grenzen baan breekt, valt onder meer op te maken uit de orthodoxe actie, die juist dezer dagen onder de Doopsgezinden in gang is. De bekende Gethoornsche predikant Hylkema, Voorzitter en leider van de Doopsgezinde Gemeentedagvereening, een man van gezag in zijn kring, kondigde eenigen tijd geleden in zijn gemeenteblad „Ons Krantje“ aan, dat hij voor zijn gemeente een openbare voordracht zou houden over de vragen: „Is de moderne godsdienstigheid der laatste jaren tot opbouw of afbraak onzer gemeente geweest? Hebben wij er genoeg aan in leven en sterven?“

Tevens drukt hij in dat blaadje de stellingen af, die hij van plan was te verdedigen en deze stellingen zijn in meer dan één opzicht, als uiting van het moderne geestesleven hoogst merkwaardig. Hylkema houdt daar in vol, dat het modernisme als reactie tegenover tra-

ditioneel aangenomen leer en kerkelijke sleur en doode gewoonten den ernst en de waarachtigheid en het persoonlijke van den godsdienst naar voren heeft gebracht. Over deze stelling zal de gereformeerde zeker met den Gethoornschen prediker nog wel eens van gedachten willen wisselen. Men schijnt in moderne kringen nu eenmaal er volslagen blind voor te zijn, dat de gereformeerde belijdenis juist hoogen ernst maakt met het geloof als daad van persoonlijke toeigening van het heil in Christus. Doch dit nu daargelaten — wat Hylkema dan laat volgen, kan bijna letterlijk door ons worden overgenomen. „Door de verwerping van Gods openbaring en van Zijn zaligmakend verlossingswerk in Jezus Christus (ik citeer hier woordelijk) heeft de moderne richting de gemeente en het godsdienstig leven willen opbouwen buiten het ééne fundament, dat gelegd is (1 Cor. 3:11). De waarde van het godsdienstig leven bij de modernen mag niet worden onderschat, doch het kan worden vergeleken met de bloem van het Christendom, die van den wortel is afgesneden.“ In plaats van Jezus Christus als onmisbaar fundament der gemeente wilde de moderne richting het eigen geweten en Gods openbaring daarin tot grondslag nemen. Het geweten is zoo dikwerf door zonde en bekrompenheid verduisterd en Gods openbaring in onze eigen ziel is al even beperkt als onze persoonlijkheid en haar heiligheid, dat het armoede is daarop te bouwen in plaats van op de volmaakte openbaring in Jezus Christus. „Nur mit ein bischen andern Worten“ zouden dergelijke stellingen op een gereformeerde predikantenconferentie algemeen hartelijke instemming vinden.

Hylkema wijst er dan verder op, dat de moderne Bijbelcritiek den Bijbel wetenschappelijk heeft willen becritiseeren, maar dat deze critiek van geen waarde is, wanneer ze het werk is van menschen, die geheel niet kennen het godsdienstig leven dat beschreven wordt. De moderne richting heeft dan ook practisch de gemeente van den Bijbel als dagelijksche spijs beroofd en van Jezus Christus als haar Heer en Zaligmaker. Nieuw is dit alles voor ons zeker niet, maar belangwekkend is het in hooge mate, omdat dit alles van die zijde wordt gezegd. Het levenswerk van mannen als Kuiper en Bavinck, die tegen elk insluipsel van het modernisme angstvallig hebben gewaakt, wordt hier wel schitterend gerechtvaardigd. En dat onze kerken ook thans nog op haar hoede zijn tegen alles wat ook maar van verre in die richting wijst of ons op dit hellend vlak zou kunnen brengen, is een zegen, waarvoor wij onzen God wel op de knieën mogen danken. De slotsom waar toe Hylkema dan eindelijk komt is deze, dat hij wijst op de noodzakelijkheid ook voor de Doopsgezinde gemeenten om weer meer het positieve Christendom naar voren te brengen. De Gasparin heeft eens in een preek, waarin hij de groote gevaren van een eenzijdig gevoelschristendom teekende, gezegd: „Le sentiment tuera le sentiment“. Met een kleine wijziging zouden wij, met het oog op de innerlijke onhoudbaarheid van het subjectivisme insgelijks kunnen zeggen: „Le sujet tuera le sujet“. Wat er van deze orthodoxe beweging onder de Doopsgezinden worden zal, valt nog moeilijk te zeggen. De kerkelijke redacteur van „Het Handelsblad“, waaraan ik bovenstaande stellingen van Hylkema ontleende, sprak reeds de vrees uit, dat zij „als een splijtzwaam zou kunnen werken in de Doopsgezinde Broederschap“ en er „het onheil ontketenen, waarvoor deze Broederschap in dezen chaotischen tijd van verwarring en verworping is bewaard gebleven, van den leer- en richtingstrijd“. Zij zal „de Doopsgezinden helpen aan quaesties-Geelkerken“.

Wij zien deze dingen anders. Zulke uitspraken uit een mond van iemand als Hylkema ontroeren. Ze zijn als de kreet van een ziel, die haar houvast heeft verloren. Ze zijn als de taal van een hart, dat, moe van het slingeren op de golven van het subjectivisme, vluchten wil naar de rots der eeuwen. De rots van het gezag van het evangelie van Jezus Christus, zooals dit door de belijdenis der kerk wordt uitgedragen in de wereld. Meer dan wij misschien denken, ziet de ziel van den modernen mensch verlangend uit naar den stem van geestelijk gezag.

T. FERWERDA.

1) Ik cursiveer. E.

UIT DE SCHRIFT.

Gedenk mijner...

En hij zeide tot Jezus: Heer, gedenk mijner, als gij in uw koninkrijk zult gekomen zijn. Lucas 23:42.

In den hof der kruiden voegen zich tusschen wie ervan genieten, ook zij, die gij eruit bereiden willen.

Ook uit den rijkdom der Schrift hebben zoo de menschen, waar zij hong heeft verborgen, gif willen zuigen. Zij hebben het ook gewild uit het verhaal van den moordenaar aan het kruis.

En zij willen het nog.

Die den dienst der gehoorzame daad hun God met schijn van recht hebben willen weigeren, die hebben gezegd: deze moordenaar heeft zijn toevlucht tot Christus genomen in het laatst van zijn leven; zoo kan dan ook nu nog, wie de oogen sluit, tot God vluchten; en wat zouden al die geboden voor wie „vergezelschap is met de levenden“?

Zoo hebben zij den moordenaar van zijn vreeselijk kruis afgelicht, en hem als model genomen voor het ornament van de rustbank der antinomianische traagheid en onwilligheid.

Maar nu is het de tijd van de antinomianen in het rijk der gedachte. Er zijn er, die hun God, wederom met schijn van recht, den dienst der gehoorzame gedachte willen weigeren. En zij spreken: die moordenaar heeft zich het paradijs hooren ontsluiten, en zie, hij kende toch maar geen formuleren van eenigheid; en hij had zijn hersenen niet stomp gemaakt op dogma en belijdenis, op leer en leerbegrip. Wat zouden dan al die leerstellingen voor wie den bruidsdag der liefde Gods viert? Wie het leven en zijn eenheid grijpt, die acht de edicten van de belijdenis-makende gemeente maar ontheiliging en schennis. En in een warme opwelling van extase of van ontwording (God weet het) buigen ze zich tot den moordenaar over, die hun immers in het aangezicht niet weerspreken kan, en zeggen: wij willen uw broeders zijn; uw broeders in de machteloosheid, uw broeders in het niet-begrijpen, in het alleen maar voelen en hiden en versterken onder het oog van Jezus.

Nu moge God hun vergeven; want zij weten niet wat zij doen.

Waarlijk, zij weten het niet.

Zijn zij, die zoo spreken, niet juist dikwijls onder de menschen, die geen tien woorden kunnen zeggen, zonder dat het woord „spanning“ hun over de lippen komt? Hoort ge hen, dan moet ge hen zien, altijd gespannen. Hunner is de „levensspanning“, naar hun zelf-getuigenis.

Maar uit hun mond mogen zij worden geoordeeld.

Want wie van „levens-spanning“ geen pasmunt maakt, die mag tot hen zeggen: Julien gij, wat gij verkondigt, ook gewelt in uw hart, dan is voor u elke dag even critiek, als deze laatste dag van den moordenaar. Was hij in een crisis? Maar wie van levensspanning spreekt, die leeft elk moment als in de crisis. Was daar bij den moordenaar de spreuk: nu of nooit? Maar wie van God gejaagd is, en gespannen, die zegt het vandaag ook, die zegt het „nu“. Gespannen geesten zijn als de moordenaar: zij leven altijd onder het besef van: nu of nooit; alles of niets; het is hun altijd „nood“. Elk woord Gods is hun een ultimatum. En de „uiterste noodzaak“, — och ze zijn er altijd in, ze wandelen er mee naar het graf. Ze zijn altijd als de moordenaar: Heer, ik lig op mijn uiterste, en gij, Heere, hoelang?

Dus weten zij, die van „levens-spanning“ zich exemplen belijden, dus weten zij niet, wat zij doen, als zij den moordenaar gebruiken voor hun leer van dogmatisch indifferentisme, van verhoerlijking van het leven met terzijdestelling van den ijver Gods in de levr.

Want die moordenaar, deze man der uiterste noodzaak, hij heeft precies evenveel aangenomen, als hij maar even torren kon. Hij heeft aangenomen, ook niet zijn verbloedende hersenen, ook met zijn tegen den nevel vechtend verstand, juist zooveel als hij dragen kon, dragen kon van de waarheid, de ook verstandelijk aan te nemen waarheid omtrent Jezus Christus.

Hij spreekt van een koninkrijk; en Jezus komt in dat

koninkrijk. Dus sluit hij zich aan bij hetgeen van Jezus hem gepredikt is; gepredikt in de geruchten, die van de scharen tot hem doordrongen, en in de momenten van Jezus' proces, en in de kreten van de leiders des volkes en in het opschrift boven Jezus' hoofd. Zie zijn verwarde brein worstelen om de formule, om de juiste aanspraak, om de ordelijke samenvatting in een kort begrip van wat hij omtrent den mede-gekruste heeft vernomen. Hij verwerkt, precies zooveel, als hij kan.

En hij verbindt aan het koningschap de gedachte van de voorbede; van de priesterlijkheid. Hebben de Joden voor Kajafas Christus' profetisch ambt bespot, zeggende: „profeteer ons, wie u geslagen heeft”; en hebben de Romeinen voor Pilatus Christus' koningschap een caricatuur gegeven in doornenkroon en rietstok, zoo hebben zij beiden zijn priesterchap verwaarloosd, want zoo ver kwamen zij niet eens. Maar een moordenaar brengt het priesterlijk element naar voren. Gedenk mij, wees voorbidder. Hoe hij dat weet? Gij zegt: een vaag begrip? De Schrift zegt: een geweldige worsteling van zijn denken. Want deze mensch, wiens bloed reeds wegsijpelt, en zijn oogen branden en zijn hoofd, o, zijn hoofd, deze mensch sluit zich aan bij het allerlaatste van wat hij in Christus zelf heeft gezien en gehoord. Het laatste dat hij van Christus zag, was: dat hij voorbidder was. Dat hij zeide: Vader, vergeef het hun. En aan zijn eigen zelfontsluiting houdt hij nu Jezus Christus vast. Bij diens eigen zelfopenbaring sluit hij zich aan.

En hij neemt het breedste bericht (Jezus' koningschap) en het laatste (zijn voorbidderschap). En die laatste verworven kennis, die zet hij om in een gebed. Voor hem is de arbeid, die uit de veelheid der gedachten tot de ééne formulering komt (koningschap) en de jacht naar wat actueel is, naar de laatste en hoogste en duidelijkste openbaring (voorbeelderschap). Hij let zorgvuldig op de menschen en hun spreken (koningschap) en hij geeft ook acht op de openbaringsdaad van den Christus zelf (voorbeelderschap). Dus bewijst hij zijn levens-spanning door de inspanning óók van zijn denken. En hij draagt juist zooveel als hij maar torsen wan. En hij neemt aan, óók met zijn verstand, heel den last der openbaring, voorzoover ze hem zich opdrong.

Wie nu dien moordenaar-bidder wil afbeelden tegenover het titelblad van zijn verhandeling over dogmatische indifferentisme, die heeft hem andermaal gekruisigd.

Maar Christus vond hem in het paradijs. Hij had weinig kunnen dragen.

Maar over dat weinige was hij getrouw geweest.

Ook met verstandelijke trouw.

Want hij had verstaan, dat als God komt, zooveel moet worden aangenomen, als er aangeboden wordt.

En dit is het christendom van de gespannen zielen.

Het is ook voor hun denk-arbeid de religie der uiterste noodzaak geworden.

K. S.

KERKELIJK LEVEN.

Synode-indrukken.

IX.

De ontvangst.

Ook in de ontvangst van Dr Geelkerken gaf de Synode blijk van de uiterste welwillendheid.

Toen de Synode-leden voor het eerst in Assen aankwamen, stond noch voor hen noch voor de praeadviseurs een kerkelijke auto gereed.

Zij moesten voor het overgrote deel op hun voeten omgierd door een storm, die het hun wel eens moeilijk maakte het evenwicht te bewaren, den weg naar hun logies afleggen.

Maar voor Dr Geelkerken werd bij zijn aankomst officieel een auto ter beschikking gesteld.

Een deputatie, bestaande uit een hoogleeraar en een der pastores van Assen, maakte haar opwachting.

Dat er niet zooveel Assenaren op het perron aanwezig waren als de liberale pers met haar bekende vermenigvuldigingskunst (die als het in haar kraam te pas komt voor deelingskunst moest plaats maken) gefantaseerd heeft, kan natuurlijk de Synode niet helpen.

Zij stelde zich ongetwijfeld op het toppunt van hoffelijkheid.

Auditores uit Amsterdam-Zuid.

Ook ten opzichte van een verzoek van de deputatie uit Amsterdam-Zuid dreef de Synode haar welwillendheid tot het uiterste.

Met deze deputatie had de Synode geheel afgehandeld.

De broeders hadden het protest van hun kerkeeraad ter Synode ruim en breed toegelicht.

Twee dagen lang hadden de Synodale Commissies hen aangehoord.

In de zittingen der dogmatische Commissie gaven zij een uitvoerig relaas, dat eigenlijk voor het grootste deel bij de kerkrechtelijke Commissie thuis hoorde.

Doch in lankmoedigheid zag de voorzitter van eerstgenoemde Commissie dit alles door de vingers.

Hij liet hen uitspreken totdat zij niets meer op hun hart hadden.

Rekent men nu hoe kostbaar Synodale tijd is, dan werd hiermee zeker wel de maat boordevol gemeten.

En toen nu deze deputatie vroeg om ook bij de handeling tusschen Dr Geelkerken en de Synode tegenwoordig te mogen zijn, werd zelfs dit hun toegestaan.

Daarmee week de Synode van haar gewoonte af. Nimmer worden niet-Synodeleden tot de vergaderingen der Commissies toegelaten.

Maar hier werd een uitzondering gemaakt. Men meende hierdoor Dr Geelkerken aangenaam te zijn.

Vanzelf kon dezen broeders geen ander privilege worden gegeven, dan als auditores, als hoorders de betrokken zittingen bij te wonen.

Uitdrukkelijk werd bepaald, dat door hen geen aantekeningen mochten worden gemaakt, wijl de Synode daar zelf voor zorgde en dat zij ook niet in de zaak andermaal het woord mochten voeren.

Toen een der broeders toch aantekening hield, werd hij per kattelietje aan de voorwaarde herinnerd.

Maar als een andere broeder gedurig op Dr Geelkerken toestapt om tijdens zijn antwoord hem met citaten te dienen, doot de voorzitter, alsof hij dit niet merkt.

De lijnen werden allernuist strak gehouden. Tenminste, in de Commissie waarin schrijver dezes zitting had. Over de andere Commissie kan hij uiteraard niet oordeelen.

Maar dit kan wel gezegd, dat in heel de Synode een stemming van de grootst mogelijke tegemoetkoming heerschte.

Het eerste incident.

Dat bleek zeker niet het minst bij het eerste incident, dat er den eersten dag, waarop Dr G. voor de Synode kwam, voorviel.

Daarbij leek het, alsof Dr G. weleens spoedig om formeele redenen de Synode zou kunnen verlaten.

Hij stelde toch als beding voor verdere onderhandeling, dat eerst de verhouding tusschen de Synode en hem zou worden vastgesteld. Moest hij zich op grond van het onderteekningsformulier verantwoorden, dan maakte hij daartegen bezwaar.

Hem werd tijd gegund zijn vraag dienaangaande schriftelijk te concipiëren.

Geruimen tijd ging daarmee heen.

De Synode-leden kregen nogmaals gelegenheid zich te oefenen in het wachten.

In dien tusschentijd werd het geval druk besproken.

Met de mogelijkheid, dat de Synode zonder de persoonlijke toelichting van Dr G. een oordeel zou moeten uitspreken, alleen op grond van wat hij schreef en anderzets getuigenissen, werd door velen reeds ernstig gerekend.

Want dat de Synode slechts door formeele redenen haar besluiten zou laten bepalen, was natuurlijk ondenkbaar.

Het materiele van de kwestie zou evenzeer voorwerp van berandslagging kunnen zijn.

Doch nadere toelichting van Dr G. zelf en beantwoording van de 19 vragen, welke hem reeds waren overhandigd, kwamen toch alleszins gewenscht voor.

Eindelijk dan werd van uit de consistorie het schrijven van Dr Geelkerken binnengebracht.

Het voornaamste bezwaar van Dr G. bleek te liggen in de woorden uit het tot hem gericht telegram: nadere verklaring van gevoelen.

Hij merkte op: „aangezien deze uitdrukking woordelijk gelijklopend is met de bekende zinsede uit het Onderteekningsformulier en zijn Toelichting, zou uit het opnemen van dit punt afzonderlijk naast de beide andere kunnen worden afgeleid, dat Uwe Synode, hetzij zelfstandig tegen mij het Onderteekningsformulier in werking heeft gesteld, hetzij uitgaat van de rechtmatigheid van de beslissing der Particuliere Synode van Noord-Holland inzake mijn beroep. Of schoon ik geen van beide gaarne zou aannemen, komt het mij toch noodzakelijk voor, dat omtrent dit punt tusschen Uwe Synode en mij geenerlei misverstand besta’.

Nu heerschte hier wel degelijk misverstand en wel aan de zijde van Dr G.

Hij onderscheidde hier niet genoegzaam — en het valt hem niet al te ouwel te duiden, want er zullen er wel meer geweest zijn, wien de kracht van het onderteekningsformulier niet volkomen helder was — tusschen het recht der kerk en de plicht van den Dienaar des Woords.

In het Onderteekningsformulier nu wordt niet het recht der kerk geregeld, maar wel de plicht van den Dienaar des Woords vastgelegd.

Nu behoeft iemand eerst aan zijn plicht te worden herinnerd, als hij het recht, dat anderen op hem hebben, niet eerbiedigt.

De kerkelijke vergaderingen hebben ten allen tijde het recht van een Dienaar des Woords, tegen wien enige klacht is gerezen, nadere verklaring van gevoelen te vragen. Het Onderteekningsformulier heeft hiermede niets uitstaande. Dit wordt alleen voor den dag gehaald, in geval hij weigert zulk een verklaring te geven.

Welnu, ter Synode had Dr Geelkerken nog niets geweigerd. Op het Onderteekningsformulier te wijzen, had dan ook geen zin. Of hij vroeger zijn verplichting, in dat formulier omschreven, was nagekomen, moest nog onderzocht worden. Die zaak was aanhangig bij de kerkrechtelijke Commissie en die was nog niet tot een konklusie gekomen.

In het begin van de Avondzitting werd daarom

aan Dr G. geantwoord, dat uit de uitdrukking: „nadere verklaring van gevoelen” allernuist mag worden afgeleid, dat, zooals Dr Geelkerken het noemt, de Synode tegen hem „het Onderteekningsformulier in werking heeft gesteld”.

De Synode had hieraan kunnen toevoegen, dat zij de nadere verklaring van gevoelen wenschte op grond van het recht, dat de kerkelijke vergaderingen bezitten.

Maar mogelijk zou dit Dr Geelkerken voor hebben geprikkeld.

Men wilde hem ook daarin ontzien.

En daarom werd het maar nagelaten.

Zoo liep dan dit eerste incident dank zij de zorgen van de Synode om voor al wat prikkelen kon zoo lang mogelijk uit den weg te gaan, bevredigend af.

De termijn voor beantwoording.

Nog verder strekten die Synodale zorgen zich uit. De Commissie bepaalde niet: tegen dien dag en op dat uur moet gij het antwoord op onze vragen indienen.

Had zij het gedaan, zij ware in haar recht geweest.

Maar neen, aan Dr G. werd de vraag gesteld: wanneer kunt gij met uw antwoord gereed zijn.

De termijn voor beantwoording werd aan hem overgelaten.

Indertijd had Ds Netelenhos slechts één dag noodig.

Dr G. wenschte ruimer tijd, wat wij kunnen billijken.

Hij zou (’t was Woensdag, misschien eerst ’s Maandags daarop zijn antwoord kunnen indienen.

En hij kreeg, wat hij vroeg.

De Synode staakte haar werkzaamheden.

Hoe gaarne men wat spoediger zou hebben afgehandeld, omdat er zooveel noodzakelijk werk thuis blijft liggen en men dat eerst goed kan afdoen, wanneer men er zich weer geheel aan kan geven, bij de vele offers, welke men reeds gebracht had, bracht men ook dit.

Een week, waarin de Synode slechts twee dagen vergadert, is vanzelf een schadepost.

En toch, als ’t de zaak ten goede kwam, wilde men ook dit voor lief nemen.

Zoo reisden wij dan ’s Donderdagsmorgens huiswaarts.

De Memorie.

De hoop, dat de dogmatische Commissie ’s Dinsdagsmorgens dadelijk het antwoord van Dr Geelkerken zou kunnen onderzoeken, ging niet in vervulling.

Het was ’s Maandags pas met den laatsten trein meegekomen, waarna het nog moest worden gedrukt.

En hoe kwiek de drukkerij van den heer Hummelen in Assen ook werkt, hoezeer zij ook op nachtarbeid berekend was, ontvingen de Commissie-leden het eerst tegen twaalf uur, waarmee weer een morgen verloren ging.

Het was dan ook een liggig stuk.

Wij hoorden dadelijk het vermoeden opperen, dat het meer als een nieuwe brochure, dan als beantwoording van de vragen was bedoeld, een vermoeden, dat al spoedig waarheid werd.

De dogmatische Commissie had op die punten vragen gesteld, waar zij meende, dat Dr Geelkerken's uittalingen nadere verklaring behoefden.

Haar heele toelg was Dr Geelkerken's standpunt te leeren kennen, in zover het haar nog niet genoeg duidelijk was.

Maar in de beantwoording, ook wel de „Memorie” genoemd, werd niet de gang van de dogmatische Commissie gevolgd, doch een heel andere.

Vandaar, dat de vragen der Commissie niet op den voet werden beantwoord, maar door heel de Memorie waren heengewerkt.

Breed werd uitgeweid over punten, die niet in het geding waren, kwistig werd met citaten gestrooid, maar zamelt men de deelen bijeen, welke rechtstreeks op de vragen slaan, zoo vormen zij niet meer dan een paar bladzijden.

Men moet bewondering hebben voor den ijver, waarmee Dr G. zijn Memorie in zoo korten tijd schreef, maar het kan ook niet ontkend, dat hij veel onnoodig overhoop jaalde.

En wat nu het antwoord op de vragen naar zijn kwaliteit geschat betreft, werd het door een Synode-lid heel raak getypeerd met de woorden: lijn 22.

Voor niet-Amsterdammers diene hierbij als toelichting, dat op lijn 22 de tramwagens altijd doot om het Centraal-Station heenrijden.

Wat onerbiediger prentte Braakensiek in „De Groene Amsterdammer” de beantwoording van de 19 vragen uit als een eierendans. De angstvalligheid, welke hij op het gelaat van den getogaden predikant lei, om geen van de eieren aan te raken, gaf profetisch weer, wat in de Memorie werd vermeld.

Aan de Synode-leden werd eenige tijd gegund om ieder voor zich de Memorie te bestudeeren.

De daarop gevolgde discussies wezen al spoedig uit, welk een onbevredigenden indruk de Memorie had gemaakt.

Mondelinge ondervraging kon niet uithijven.

Zou zij de vrees beschamen?

Dat gaf spanning in menig hart.

’s Woens-

aanvang.

Godebatte

Het was

De dogm-

weg trachte

te bepalen.

’s Middag

kalente der

’s Morgen

matische C-

menspreking

pelijk karak-

Daaraan

gedacht.

Zij had

die niet gar-

lijkheid zou

De bedoe-

derzoeken

van onrecht

grond was.

Bij den

ook de Pra-

de ondervr-

Onmiddell-

van Dr G.

quam doctu-

De Comi-

niet toegev-

De Praes-

aan Dr G.,

woordingen

verklaring

Dit werk

Maar het

daardoor p-

Niet de

19 vragen.

grondslag

De meest

en navragen

Begon he

men zich

dat deze v

Eerst mo

wilde men,

pogen hem

Men moe

Toch sch

en de audi

zijn uitgele

Uit de ui

dann werde

ning verkee

reden heb

weggenome

Het zwijg

door Dr G

Dr G. het

Integende

Scheen ’s

berleven, d

’s Donderda

male vernie

’t werd t

dubieus ste

wilde terug

wenschte t

Daarenbo

niet achter

feiten in G

tabule werd

Het antw

Behoeft h

Slechts z

het boven

een ander

broederlijke

Het dreig

licht, waart

maakt, niet

Thans ha

de geheele

haar ook v

worden geb

De kerkre

moelijk, an

Zij moest

en dat was

Aan den

Dr G. zelf l

Dr G. had

Commissie

had geen

vragen.

Zij kon s

in de de

eerst over

ondervragin

en daarna

worden geg

In dat r

niet alleen

mogelijk w

ook bezadig